

MEHMET ŞENOL

Siyaset

Kulüp

Stadyum

İstanbul
Futbol
Kültürünün
Değişimi 1900-2023

Remzi Kitabevi

**Siyaset, Kulüp
Stadyum**

MEHMET ŞENOL, ilk ve orta öğrenimini tamamladıktan sonra Orta Doğu Teknik Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Kamu Yönetimi Siyaset Bilimi Bölümü'nü bitirdi. 1980'li yıllarda gazeteciliğe başladı. 12 Eylül darbesi sonrası yayımlanan ilk gençlik dergilerinden olan *Yeni Olgü* ve *Gençlik ve Toplum*'un kurucularındandır. 1983 yılından itibaren *Yeni Gündem* dergisinin Ankara Bürosu'nda siyasi muhabir olarak çalışmaya başladı. *AnaBritannica*'da yazı kurulu üyeliği, Manajans Thompson'da metin yazarlığı, IBM Türkiye'de yayıncılık ve iletişim danışmanlığı, *Şizofreni* dergisinin yayın kurulu üyeliğini, *Tribün* dergisinin yayın yönetmenliğini yaptı. 2002'den itibaren Türkiye'nin ilk kulüp yayını *Galatasaray Dergisi*'ni çıkarmaya başladı ve 13 yıl yönetti. Mehmet Ali Birand ve Mehmet Polat'ın "Galatasaray: 100 Yıllık Sevda" belgeselinin senaryosunu yazdı. *100 Yılın Öyküsü* (Ofset, 2008) (Mehmet Ali Gökaçtı ile birlikte), *Gayriresmî Futbol Tarihi* (Mundi Kitap, 2020), *Ruh-u Revan-Şemseddin Sami ve Ali Sami'nin Romanı* (Remzi Kitabevi, 2022) kitaplarını yazdı. *Top Bir Dünyadır* (Yapı Kredi Yayınları, 2004), *Dünya Kupası* (İletişim Yayınları, 2002) kitaplarına makaleleriyle katkıda bulundu. *Siyaset, Kulüp, Stadyum: İstanbul Futbol Kültürünün Değişimi (1900-2023)* yazarın dördüncü kitabıdır.

MEHMET ŞENOL

Siyaset, Kulüp Stadyum

*İstanbul Futbol
Kültürünün Değişimi
(1900-2023)*

Remzi Kitabevi

SİYASET, KULÜP, STADYUM / Mehmet Şenol

© Remzi Kitabevi, 2023

Her hakkı saklıdır.

Bu yapıtın aynen ya da özet olarak
hiçbir bölümü, telif hakkı sahibinin
yazılı izni alınmadan kullanılamaz.

Fotoğraf izinleri: Galatasaray Beyoğlu Müzesi Arşivi,
Cumhuriyet Gazetesi Arşivi, Mehmet Şenol Arşivi,
Marmara Üniversitesi Arşivi, Galatasaray Dergisi Arşivi,
Taha Toros Arşivi, İstanbul Üniversitesi Arşivi,
Ankara Üniversitesi Akademik Arşivi

Yayına hazırlayan: Korkut Tankuter
Kapak tasarımı: Ömer Erduran

ISBN 978-975-14-2168-5

BİRİNCİ BASIM: Ocak 2024

Kitabın basımı 2000 adet yapılmıştır.

Remzi Kitabevi A.Ş., Akmerkez E3-14, 34337 Etiler-İstanbul
Sertifika no: 10705

Tel (212) 282 2080 Faks (212) 282 2090
www.remzi.com.tr post@remzi.com.tr

Baskı ve cilt: Seçil Ofset, 100. Yıl Mah. Matbaacılar Sitesi
4. Cad. No: 77 Bağcılar-İstanbul
Sertifika no: 44903 / Tel (212) 629 0615

Kapalı Ruhuna...

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	9
BÖLÜM 1 ÇAYIRIN SERİNLİĞİ <i>Moda, Kuşdili, Papazın Çayırı, İstanbul Yakası Çayırları</i>	15
BÖLÜM 2 UNION CLUB. İSTANBUL'UN İLK STADYUMU <i>Paşalar, İngilizler: Union Club'ın Kuruluşu</i>	31
BÖLÜM 3 İTTİHAT SAHASI. "YERLİ VE MİLLİ" <i>Kara Kemal, Aydınoğlu Raşit Bey, Altınordu'nun "Stadı"</i>	51
BÖLÜM 4 TAKSİM'E STAD. İŞGAL İSTANBUL'U <i>Topçu Kışlası, Şirket-i Osmaniye, Beyaz Ruslar, Çelebizâde Said Tevfik</i>	63
BÖLÜM 5 TAKSİM STADYUMU. TİCARET VE SPOR <i>Mister Bork, Ali Naci, TİCİ, Yusuf Ziya Bey</i>	83
BÖLÜM 6 HİSSELİ TAKSİM STADI. KULÜPLERİN STADYUMU <i>Hisse Tartışması, Celal Bayar, Yıkım</i>	105
BÖLÜM 7 YENİBAHÇE'DEN DOLMABAĞÇE'YE. TAKSİM STADI YIKILIRKEN <i>Şehir Stadı Hayali, İstimlakler, Prost Planı</i>	125
BÖLÜM 8 İTTİHAT SAHASI'NA VEDA. NİHAİ HESAPLAŞMA <i>İttihatçıların Tasfiyesi, Şükrü Saracoğlu, Fenerbahçe</i>	143
BÖLÜM 9 FENERBAHÇE'NİN STADI. KANUNLA DEVİR <i>Hacı Bekir Zâde Muhittin Bey, Stad Tapusu, Radyo Tertibatı</i>	159
BÖLÜM 10 MECİDİYE KÖYÜ STADI. DUTLUKTAN DOĞAN UMUT <i>Dut, Kar, Mecidiye Köyü, Adnan Menderes</i>	175
BÖLÜM 11 GALATASARAY STADI. HAYALLER, HAYAL KIRIKLIĞI <i>Generaller, Türk Spor Kurumu, Dayanışma</i>	191
BÖLÜM 12 ŞEREF STADI. SARAYIN BAĞÇESİ <i>Çırağan Sarayı, Yangın, Şeref Bey</i>	205

BÖLÜM 13	DOLMABAĞÇE STADYUMU. CUMHURİYET'İN “ASRI” STADYUMU <i>Henri Prost, Vietti-Violi, Gazhane</i>	237
BÖLÜM 14	İNÖNÜ STADYUMU. BÜYÜK SAVAŞ'IN ZORLUKLARI <i>Lütfi Kırdar, Dünya Savaşı, Türk Mimarlar</i>	249
BÖLÜM 15	GALATASARAY STADYUMU. BİTEMEYEN VELODROMLU STAD <i>Bisiklet Pisti, Rüzgâr, Yeni Sözleşme</i>	267
BÖLÜM 16	ALİ SAMİ YEN STADI. “AÇILIR-KAPANIR” STAD <i>Kaza, Kapanış, İnce Demir, Bozuk Çimler, Köprü İnşaatı</i>	293
BÖLÜM 17	MİTHATPAŞA STADI. HERKESİN STADI <i>Demokrat Parti, Gazhane, Açık Tribün, Şehrin Yeni Panayır Alanı</i>	323
BÖLÜM 18	FULYA TARLASI STADI. BEŞİKTAŞ'IN BEKLEYİŞİ <i>Emekli Sandığı, Hamidiye Suyu, Turgut Özal, Süleyman Seba</i>	367
BÖLÜM 19	FENERBAĞÇE STADI. 13 YIL SÜREN İNŞAAT <i>Beş Temel Atma, Medeni Berk, Geri Verilen Tapu, Açık Kapalı Tribün</i>	393
BÖLÜM 20	ALİ SAMİ YEN STADI. BİR GELENEĞİ TERK ETMEK <i>Maket, Sahip Som, Özhan Canaydın, Tayyip Erdoğan, TOKİ</i>	415
BÖLÜM 21	FENERBAĞÇE STADI. ŞEHRİN İLK MODERN STADI <i>İlk Modern Stad, Aziz Yıldırım, Kombine, Seyirci Patlaması</i>	451
BÖLÜM 22	BEŞİKTAŞ STADI. BİR TARİHİN ÜZERİNDE YÜKSELEN STAD <i>Demirören, AVM, Anıtlar Kurulu, Gezi, Fikret Orman</i>	465
SONSÖZ		489
KAYNAKÇA		495
ADLAR DİZİNİ		503

ÖNSÖZ

Galatasaray Kurucusu Ali Sami'nin şahsi fotoğraf albümlerinin birisinde bir vapur fotoğrafı gördüğümde şaşırmışım. Altında “Neveser gidiyor” yazıyordu... *Neveser*, 1910 yılına kadar Galata Köprüsü'nden Kadıköy'e İstanbulluları taşıırken, artık vapur olmaktan çıkıp âdeta bir İstanbullu, Kadıköylü, canlı bir varlık olmuştu... Sonra onun görevini diğerleri aldı; Köprü'den Kadıköy'e insanları ulaştıran diğer vapurlar: *Ferah*, *İhsan*, *Bağdat*, *Kadıköy*...

Vapurlar İstanbul'un futbol oynanan en rağbet gören “stadları” olan Yoğurtçu, Kuşdili ve Papazın Bahçesi çayırlarına da gençleri, öğrencileri taşıyordu. Onlar aslında İstanbul futbol kültürünün bir parçasıydı...

Ama ne yazık ki Neveser ve diğerleri spor tarihi kitaplarında pek geçmez... Kurbağalıdere'nin çayıra futbol oynamaya gidenleri taşıyan kayıkçıları da... Taksim Stadi'na bakan işyerlerinin maç günleri birer “paralı loca” gibi kullanıldığı da... 1930'ların sonunda yapımına başlanan Dolmabahçe Stadi'nin bulunduğu yerdeki mezarlıklar da... Bugünkü Beşiktaş Stadi'nin Yeni Açık tribünün yapımının yıllarca sürmesine sebep olan Dolmabahçe Gazhanesi'nin taşınması hikâyesi de... Artık yerini dev gökdelenlerin aldığı Mecidiyeköy Ali Sami Yen Stadi'nin bulunduğu arazinin Güvercinlik adını taşıyan dut bahçesi de... Mecidiye Köyü'nün sinekleri, ucuz et satan kasapları da... Şimdi herkesin içine giremediği ya da girmek için büyük bedelleri ödemeyi göze aldığı deniz kenarındaki yanmış sarayın bahçesinin ağaçları kesilerek kurulan Şeref Stadi'nda sık sık denize düşen toplar da... Stadi'nin hemen yanındaki kadınlarla çocukların kekleriyle börekleriyle piknik yaparak yüzdükleri o kocaman yüzme havuzu da...

Elinizdeki kitabı hazırlamak galiba o zaman aklıma düştü. Uzaktan ve dışardan bakıldığında belki de ruhsuz birer beton yığını olan dev stadların, İstanbul'un olaylarla maceralarla dolu serüvenli yüzyılına eşlik ettiğini, şehrin kültürünün bir parçası olduğunu... Hatta bununla da yetinmeyerek İstanbul şehir hayatına yepyeni bir boyut ve çeşitlilik getirdiğini, “tarafdarlık” denen olgunun ortaya çıkmasını sağladığını, kendi ritüellerini yarattığını, yüzbinlerce insanın sadece anılarında yer alan birçok şeyin merkezini oluşturduğunu... Araştırdıkça, okudukça,

dinledikçe manzara daha da belirginleşti: İstanbul şehrinin hafıza merkezlerinden biri, İstanbul Stadları'ydı...

Stadların hikâyeleri, aynı zamanda İstanbul kulüpleri ile siyasi iktidarlar arasındaki bugün de devam eden kutsal işbirliğinin tezahür ettiği bir alandı. On yıllarca, önce İstanbul, ardından da Ankara'daki iktidar, kulüpleri onlara verdikleri imkânlarla hep yanı başında tutmuştu.

Aslında stadların hikâyesinde her şey vardı... Politika, kayırmacılık, eğlenceler, büyük coşkular, inanılması zor acılar, şehrin, ülkenin dönüşümünün tüm ayak izleri... Hatta ölümler, hatta büyük yıkımlar, yolsuzluklar...

Türkiye'nin tarihini bir de buradan okumanın faydası olabileceğini, ufkumuzu daha da genişleteceğini düşündüm.

1900'lerin başından 2023'e... 123 yıllık bir şehir tarihini, stadlar, futbol ve onların çevresinde oluşan bir kent kültürü üzerinden okumak ilginç olabilirdi. Kulüpler, onların on yıllarca süren stad inşa etmek çabaları, bu uğurda iktidara yakın durabilmeyi meziyet olarak görmeleri, en ufak miktarda bir parasal yardım alabilmek için sabırla beklemeleleri, önlerine uzatılan her sözleşmeyi düşünmeden imzalamaları... Ve bütün bu süreçte bir avuç futbolseverle başlayan futbolun adım adım sayıları milyonlara ulaşan taraftarlar tarafından devasa bir sektör haline getirilmesi...

Kuşdili Çayırı, Papazın Bahçesi, İttihat Sahası, Kadıköy, Taksim, Çırağan Sarayı Bahçesi, Yenibahçe, Langa Stadyumu, Ortaköy, Dolmabahçe, Seyrantepe...

Eskilerin “Üç Büyük Kulüp” yerine kullandıkları deyimle, “Üç Baş Kulüp”ün stadlarının hikâyesi, aynı zamanda onların siyasetle nasıl iç içe olduklarının ya da iç içe olmak zorunda kaldıklarının hikâyesi, aynı zamanda bir şehrin değişiminin, köyden kente göçün, zenginleşmenin, fakirleşmenin, işsizliğin, eğlencenin, tutkunun da hikâyesi.

Stadların tarihi, bugüne kadar gelen birçok geleneğin de doğduğu yerleri anlatır. Sadece “Yenibahçe Macerası” bile İstanbul'un “kentleşme” sürecinde siyasetçilerin, bürokraside yer kapanların, büyük ve iddialı hedeflerinin arasına nasıl kişisel ikballerin konulduğunu da göstermeye yeter.

Kadıköy'deki bir maça gidişin hikâyesi, aynı zamanda bir kentin dokusunun, o “yolculukta” oluşan bir kültürün de hikâyesidir. Köprülerin olmadığı İstanbul'da, henüz ne Mecidiyeköy'de ne de Dolmabahçe'de stad varken Galata Köprüsü'nden Kadıköy'e geçenlerin yarım gün süren stada ulaşma hikâyesidir... Vapurun sürekli sakinlerinin, vapur iskeleye yaklaşırken kendilerini hemen belli eden futbol hastalarını “önce deliler çıksın” diyerek beklemelelerini... İskeleden stada giden yolun bir “insan koridoru” olmasını, bilet gişesindeki görevlinin

çocukları uzak yoldan geldiklerini söylediğinde “hadi benden olsun” demesini... Stadın yıllarca aynı kalan, bugünkü konumunun tam tersine yola dikey olan o ahşap tribünlerini...

Mecidiyeköy’de ilk stad temeli atıldığında toprağın altına içinde “geleceğe mektup” olan bir vazonun bulunduğu bir kutu da bulunduğunu kim bilebilirdi? 2011 yılında Ali Sami Yen Stadı dozerlerle yıkılırken bir kepçe, o narin vazonun kutusunu paramparça etti ve Galatasaray Kulübü dahil kimsenin bundan haberi olmadı...

Türkiye’de spor tarihi on yıllarca buralara “el değmeden” öylece kaldı. Ne yazık ki skorlar, kronolojik maç listeleriyle, başarılarla, galibiyetlerle ve aslında doğru olmayan efsanelerle bugüne kadar geldi. Oysa sadece maç seyretmek istemeyen, geçmiş, geçmişin futbolunu bugüne, toplumun gelişmesiyle paralel olarak nasıl geldiğini öğrenmek, o geçmiş bugüne daha doğru bir biçimde bağlayabilir...

Kitabı hazırlarken çok geniş bir arşiv taraması yaptım. Dönemin hemen bütün dergileri ve gazeteleri tek tek elden geçirildi. İstanbul stadlarının tarihini, Türkiye’nin siyasi ve ekonomik tarihinin akışı içerisinde karşılaştırmalı olarak yerleştirmeye çaba gösterdim; böylece tek başına ele alındığında anlamsız olabilen birçok gelişme, bağlamıyla anlaşılır hale geldi. İmkân olduğu ölçüde birincil kaynaklara ulaşım aktarmayı tercih ettim. Ne yazık ki her şeyi yazılı kayda geçirme geleneğinin özellikle spor kulüplerinde çok geç başladığını biliyoruz. Bu gelenek, aslında kültürel bir yatkınlık gerektiriyor ve bu, okul ve okulda yerleşik Frankofon kültürünün bir uzantısı olarak Galatasaray’da şükür ki var. Başlangıcından itibaren her gelişmeyi, kararı, tartışmayı ve olası araştırmaları kayıt altına almak ve elbette daha önemlisi bunu koruyabilmek yolundaki tutuculuk noktasına ulaşmış titizliğinin bu çalışmada büyük faydasını gördüğümü söylemem gerekiyor. Kulübün erişimi çok zor ama tarihin akışına daha farklı bakabileceğimiz, çok önem verdiğim en küçük ayrıntılarını içeren bu kayıtlara erişebilmemi sağladığı için Galatasaray’ın Beyoğlu Müzesi’nin yetkililerine ve çalışanlarına büyük şükran borçluyum. Ali Sami Yen Stadı’nın ilerleyen sayfalarda okuyacağınız hiç bilinmeyen, bilinenin çok dışında, bambaşka bir hikâyesinin olduğu, başka türlü ortaya çıkmayacaktı. Ne yazık ki benzeri titizliği diğer İstanbul kulüplerinin kuruluşundan itibaren görmemiz mümkün olamadı. Varsa bile çoğunlukla ilk kaynak olarak Galatasaray müze envanteri kullanılıyor; yangın, taşınma vs. nedenlerle de ne yazık ki erişimi artık mümkün olamıyor.

Ancak yine de İstanbul’un spor matbuatının şaşılacak ölçüde hamarat, her türlü ayrıntılara bizzat içinde yaşadığı için vâkıf çok sayıda kalemi çok şükür ki vardı. Onların kültürel birikimi, spora bakışları, futbolu kavrayış biçimleri bugünden çok daha farklıydı, zengindi. Gör-

düklerini ve yaşadıklarını, bizzat içinde buldukları olayları üsluplu olarak aktarma maharetine sahiplerdi. Sadece spor muharrirleri de değil, siyasi kalemler de bu konularda kalem oynatabiliyordu. Dolayısıyla iğneyle kuyu kazmak kadar zorlu olsa da geçmişin kayıtları, sadece futbol haberleriyle –iyi ki– sınırlı kalmamış oldu ve ortaya, işlenmesi epey zaman alan ama çok zengin bir malzemeler bütünü çıktı. Bu nedenle kitabın dipnotlarını kısmayı, okunuşu zorlaştıracığının farkında olsam da tercih etmedim.

Bu kitabın içeriğini İstanbul’un üç köklü kulübünün, Galatasaray, Fenerbahçe ve Beşiktaş’ın kullandığı sahalarla sınırlı tuttum. Esasen Türkiye’de futbol, her ne kadar ilk olarak orda topa vurulmamış olsa da, İstanbul şehrinin futbolunun başlangıcıyla biçim kazandı. Bu şehirde Türkler de topa dokunmaya, seyretmeye ve sevmeye başladı. Kronolojik olarak gidersek, Union Club, İttihat Sahası, Taksim Stadyumu, Fenerbahçe Stadi, Şeref Stadi, Galatasaray Stadi, Dolmabahçe İnönü Stadi, Ali Sami Yen Stadyumu ve sonraki isimleriyle Şükrü Saracoğlu (şimdi Ülker), Türk Telekom Arena (şimdi Rams Park), BJK İnönü şimdi (Tüpraş), şehirde futbolun doğduğu, geliştiği futbol mekânları oldu. Şehrin diğer semtlerinde daha sonra açılan birçok semt stadının tarihi gelişimi bu kitapta yer almıyor; belki ilerde ayrı bir çalışmanın konusu olabilir.

Son olarak, bu çalışma sürecinde destek aldığım, yardımlarını çok gördüğüm ve burada isimlerini muhakkak anmam gerekenler var. Öncelikle yıllar süren arşiv çalışması sürecinde benden yardımlarını esirgemeyen, kıyıda köşede kalmış birçok tarihi gerçeği kitabın içerisine eklememi sağlayan sevgili çalışma arkadaşlarım Arzu Keskin, Zeynep Misli, Duygu Erözbek ve Melis Erbak’a çok teşekkür ediyorum. Türkiye’nin en büyük ve futbol tarihinin başlangıcına dair nerdeyse bütün belgelerini, dokümanlarını bugüne kadar titizlikle koruyarak taşıyan Galatasaray Beyoğlu Müzesi’nin Müdürü Çağlar Şavkay’ın bu çalışmaya verdiği desteği minnetle anıyorum. Özellikle Galatasaray Stadi’nin bilinmeyen hikâyesini yazarken sağladığı dokümanlardan çok yararlandığım gibi kitapta çoğu ilk kez yer alan tarihi fotoğrafların kaynağını da Beyoğlu Müzesi’nin envanteri oluşturdu. Her zaman olduğu gibi yazma süreci boyunca bana desteklerini esirgemeyen dostlarıma, Osmanlıca metinleri kitaplarında özenle tercüme ederek İstanbul futbol hayatının ilk devrini daha da anlaşılır kılan Mehmet Yüce’ye, bugüne oldukça yıpranmış ve “flu” halde gelen tarihi fotoğrafların bir kısmına elini değdirip netleştiren Sıtkı Görçiz’e, Öner Ciravoğlu’na, Mustafa Hazım Bayka’ya ve Cenk Tıkız’a çok teşekkür ediyorum. Onlar olmasaydı bu kitap yazılamazdı. Elbette, kitabın, aslında her biri ayrı bir çalışma alanı oluşturabilecek çok geniş alanı kapsamaya gayret mesesi

dolayısıyla eksiksiz bir çalışma olmadığını söylemem gerekiyor. Yine de umarım atladığım, eklemeyi ihmal ettiğim az detay vardır. Söylemeye gerek yok; kitaptaki olası bütün eksikler ve hatalar dikkatsizliğimin sonucudur.

Kitapta Türkiye futbol tarihinin –maçlar dışında– pek bilinmeyen yeni sayfalarını çevirmenin heyecan veren o müthiş tadını verebilmiş olmak umuduyla...

Mehmet Şenol
Kasım 2023

*İngilizlerin “mahallesi” Moda’ya yakın
çayırlar, şehirde futbolun oynanmaya başladığı
ilk “stadlar” olmuştur.*

1

Çayırın Serinliği

*Param olsa satar mıydım
Kahverengi elbisemi
Damalı gömleđimi giyerdim
Alaca mendili takardım
Kuşdili'nden geçerdim
Param olsa satar mıydım
Kahverengi elbisemi*

Oktay Rifat

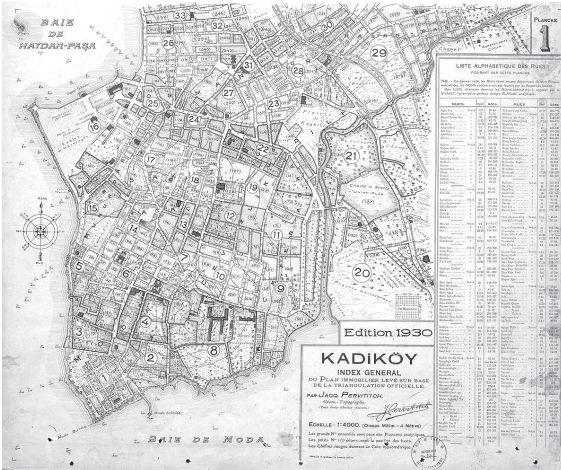
Bugün her yıl on binlerce futbolseverin “kombine” alabilmek için sıraya girdiği, birçok genç futbolseverin içine girebilmek için fırsat kolladığı İstanbul’un endüstriyel stadları, yaklaşık 125 yıl önce çayır- lardan doğdu. Futbolu ilk kez şehirde oynayan İngilizlerin oturduğu semt olan Moda’ya yakın üç meşhur çayır vardı: Moda Çayırı, Kuşdili Çayırı ve Papazın Çayırı. Kadı köyü’ndeki bu çayırlar, İstanbul’un ilk stadları oldu.

46 dönümlük Kuşdili Çayırı, ortasından geçen tertemiz deresiyle herkesi kendine çeken bir yerd; tiyatrodan çay bahçesine, Hamdi’nin Gazinosu’ndan Kösenin Bağı’na, Çınarlı Kahve’ye, oradan Söğütler Dibi mesiresine kadar kilometrelerce uzanan yemyeşil bir eğlence alanıydı. Kuşdili aslında “piyasaydı”. Oraya bakan evlerdeki, konaklardaki hayat romanlara, hikâye kitaplarına geçmişti. Yakup Kadri’nin, Ahmet Haşim’in Kuşdili’ndeki o küçük ve harap evin çayıra bakan penceresinden gördüklerini anlattığı gibi; “Akşamları, renk renk yeldirmeler giyinmiş, beyaz başörtülü İstanbul hanımlarının kırta kırta gezinmelerini seyretmek, geceleri ise, Kurbağalidere’den akseden kurbağa seslerinde ruhunu okşayan ve bizim anlamamıza imkân olmayan bir melodiyi dinleyerek hayallere dalmak” sadece Ahmet Haşim’in değil İstanbulluların hayatlarının bir parçasıydı.”⁽¹⁾

İşte futbol o çayıra doğdu. İstanbullular her mevsim yaptıkları gibi orada gezerken, eğlenirken, piknik yaparlarken, “piyasa” yaparlarken, çayırın bir köşesinde omuzlarında taşıdıkları tahtalarla İngilizler belir- di. Çayırın “piyasadan” biraz uzak bir köşesine getirdikleri o tahtaları karşılıklı diktiler, yanlarında getirdikleri kireçle çizgiler çizdiler ve orta- sındaki çayıra bir topla karşılıklı oyun oynamaya başladılar.

Eski köye yeni bir eğlence gel- mişti. İstanbul’un ilk “stadları” o çayır parçası, o İngilizleri merakla seyredenler, ilk futbol seyircileri oldu. Daha sonra büyük olasılık- la Kuşdili Çayırı’nın yoğun ilgi çeken, eğlence, mesire ve piyasa merkezi olmasından dolayı, özel- likle bahar, yaz ve sonbahar ay- larında “ayak altında” olmamak için futbola çayır arayanların bul- duğu diğer alan, hemen ilerisin-

Pervititch haritası,
Kıvrılarak giden
Kurbağalidere’nin
etrafında çayırlar.
Kuşdili Çayırı, Papazın
Bahçesi (1930).

deki boş bahçe, eskiden Silah tarağa alanı olarak bilinen “Papazın Bahçesi” oldu. Hem Kuşdili Çayırı’nda, hem Papazın Bahçesi’nde futbol maçları böyle başladı.

1900-1904 yılı arasındaki dönemde ilk futbol karşılaşmalarını İngilizler kendi aralarında yaptı.⁽²⁾ Moda’da oturan İngiliz ailelerin çocukları olan ilk İstanbul topçuları, ilk karşılaşmalarını semtlerine en yakın yer olan Moda Çayırı’nda ve Yoğurtçu Çayırı’nda yaptılar.

Moda Çayırı ölçek olarak daha küçük bir alanda olduğu için antrenmanlar ve eğlencelik karşılaşmalar için ideal olsa da biraz daha büyük bir çayır, Moda semtinin hemen aşağısında, derenin kenarındaki büyük çayırıktı. Moda Çayırı İngilizlerin malı gibi görünüyordu. Kuşdili ise bir “Türk Çayırı” gibi sahiplenilmişti. Nitekim Kuşdili Çayırı, hem büyüklük-ferahlık açısından, hem de –saray atlarının besi alanı olduğu için çok büyük özenle bakıldığından– maçlar için 1901’den itibaren kullanılmaya başlandı.

Türklerin kurduğu ilk futbol kulübü olan Black Stockings’ın 1901 yılında Rum gençleriyle yaptığı ve 5-1 yenildiği tek maç da Papazın Çayırı’nda idi. İngilizler de Moda’dan Kuşdili Çayırı’na geçmişti artık. Zaten Türklerin hiç seveemediği ve anlamadığı kriket oyununu bir iki yıldır oynadıkları⁽³⁾ bu iki çayırın bir kısmını futbol oynanabilecek bir biçime dönüştürmüşlerdi bile. Moda’daki İngiliz kolonisinin bir nevi spor lideri olan, James La Fontaine, futbola çok meraklı Horace Armitage ile birlikte, Kuşdili sahasından başlayarak çayırın bir kısmının bir futbol sahası olarak düzenlenmesi, yani kale direklerinin Rum marangozlara ölçüleriyle yaptırılarak konması ve nizami saha çizgilerinin kireçlenerek belli edilmesi işlerini üstlendiler.

Kuşdili Çayırı, 1900’lerin başında İstanbulluların en çok rağbet ettiği mesire yerlerindendi.

Kurbağalıdere,
Ahşap Köprü (1905).
Sandallar gezintiler
için hazır. Şimdi taş
üzerinden arabalar
geçiyor.

Yaptırılan kale direkleri –Türkler daha sonra bunları “golpost” olarak adlandırdılar– portatifti. Maç oynanacağı zaman futbolcular tarafından sahaya taşınıyordu. İlk ligin oynandığı 1904 yılına kadar olan ilk 4 yılda bu portatif kale direkleri kullanıldı. Ardından Lig (Şilt) düzenlemeye karar verdiklerinde, tıpkı yaptıkları abanoz ağacından şık Şilt gibi, kale direklerini de Londra’dan getirttiler.⁽⁴⁾

Kuşdili ve Papazın Çayırı’nda kale direkleri konmuş, kireçle çizgileri çekilmiş “futbol alanı”nın, bir piyasa yeri olan, şenliklerin, mesirelerin yapıldığı bir çayırdaki büyük ilgi çektiği şüphesizdi. Aslında bu çayırlarda daha önce yılın belli dönemlerinde güreş müsabakaları da yapılıyordu ama böylesine değişik biçimde çevrelenmiş bir oyun alanı yapılan bir yerde, Türklere her zaman uzak ve “mesafeli” olmuş tüccar İngilizlerin, üstelik ilk defa görülen alet-edavatlarla (gol direkleri, ağlar, top, ayakkabı) ve bambaşka kıyafetlerle gelip bilinmeyen bir oyunu coşkuyla oynamaları büyük ilgi ve merak doğurdu.

Bu oyun alanı ilk olmasından dolayı “açık”tı da. Çayırdaki bir “futbol âlemi” oluşurken oyunu seyretmek bedavaydı. Kireç çizgilerinin dışında durmaları gerektiğini⁽⁵⁾ İngilizlerin bitmek bilmeyen uyarılarına rağmen hâlâ öğrenemeyen meraklılar, seyirciler, soğuk da olsa, yağmur da yağsa onları seyretmekten vazgeçmiyorlardı. İngilizler ve çok geçmeden onlara katılan Osmanlı Rumları da oynamaya başladılar. Bu iki çayırdaki oynanan ve her sonbaharda giderek meraklısını artıran futbol, İstanbullu gençlerin, tabii ki, İngilizleri merakla izleyen, onlar gibi olmaya çok özenen, onların dilini öğrenen, onların hocalarının verdiği dersleri dinleyen talebelerin büyük bir tutkusu haline gelmekte gecikmedi. Kuşdili’nde, Papazın Çayırı’nda İngilizler, Rumlar arasında karışmak isteyenler, devrin şüpheci, hafiyelerle dolup taşan, jurnallerin

*Papazın Bahçesi, Union Club, İttihat Sahası, Taksim Stadyumu,
Fenerbahçe Stadı, Şeref Stadı, Dolmabahçe İnönü Stadı,
Mecidiyeköy Ali Sami Yen Stadı, Seyrantepe Stadı...*

İstanbul statlarının tarihi, yalnızca bina inşaatı öyküsü değildir; spor kulüplerinin, Türkiye futbolunun, futbol-siyaset ilişkisinin, kentin, demografik yapının, mimarinin ve elbette o mekânlar çevresinde adım adım oluşan sporsever alt kültürlerin de canlı tarihidir. Aynı zamanda bir avuç gençle başlayan futbol sporunun günümüzde sayıları milyonlara ulaşan taraftarlarca devasa bir sektör haline getirilmesinin de öyküsüdür...

Araştırmacı yazar Mehmet Şenol'un bu titiz çalışması, spor tarihinin sadece skorlar, kronolojik maç listeleri, başarılar, galibiyetler ve abartılı efsanelerden ibaret olmadığını bilen; geçmişten yola çıkarak bugün yaşananları daha iyi anlamlandırmak isteyenler için sürükleyici bir başvuru kaynağı...

www.remzi.com.tr

ISBN 978-975-14-2168-5

9 789751 421685

KDV'den muaftr